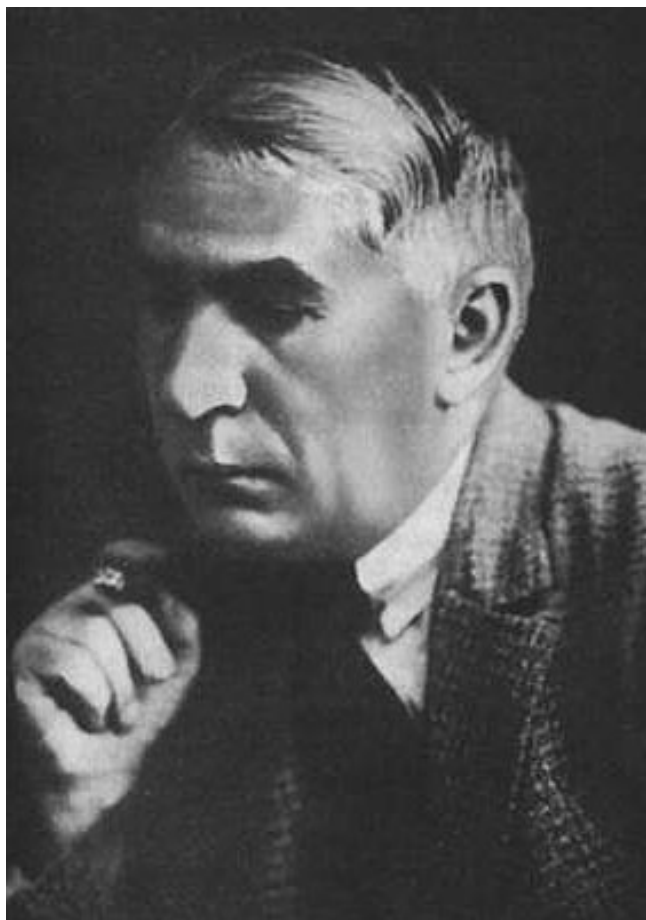

MÓRA FERENC

ISTENKERESÉS

1

Kalmár papnak hívták. Ugyan a váci püspök nem úgy hívta, a félegyházi polgármester se, s ő se annak hívta magát. Volt neki apjától örökölt rendes neve is, de mi, közrendű kiskunok azt nem emlegettük. Attól fogva, hogy ő lett a Kalmár-kápolnában a pap, nem volt más neve, csak Kalmár pap. A rangból név lett, úgy, mint az angol lordoknál, s lehet, hogy a múltakra visszapillantó öregasszonyok meg is számozták a Kalmár papokat.

Nem tudom, hányadik Kalmár pap volt az, aki vigyázta gyereklábaimat, mikor fölfelé szaladtam

a dombon, s akinek árnyéka egyre sűrűbben ide ül az ágyam szélére, amikor fáradt lábbal lefelé ballagok a dombról. Azt se tudom, hol van eltemetve, visz-e a sírjára virágot valaki, s van-e még olyan szem a világon, amely utána néz a világtalan sötétbe. Talán én vagyok az utolsó, aki még látom. Addig mindig élünk, míg valaki utánunk néz, s aki majd énutánam néz, az tudjon erről a Kalmár papról is. Engem csak az láthat igazán, aki Kalmár papot is látja.

2

Egyházi bibliográfiákat vallattam meg, ugyan őrzik-e a nevét. Igen, őrzik, mint a temetők a sírköveket. Azokat is, amik előtt nem áll meg senki.

Csak olyan vidéki teológus volt ez a Kalmár pap. Kis könyvecskéket írt, katekizmust, szertartást, mit. De egy nagy könyvet is szerzett. Isten létét bizonyította be benne

I. észokokkal:

- a) kozmológiai,
- b) teleológiai,
- c) etikai érvekkel.

II. a kinyilatkoztatással:

- a) a prófétákból,
- b) az isteni cselekedetekből,
- c) a csodákból,
- d) a jövődölésekből.

Kit akart meggyőzni Kalmár pap ezzel a rettentő nagy tudományával? A kiskunokat? A pásztorokat és csordásokat, a kocsisokat és kapásokat, a vízhold asszonyokat és a csirkeszedőket? Azok vétkeikkel megfeszítették és hitükkel feltámasztották az Istent, de nem foglalkoztak dogmatikával, és nem törték magukat se írott, se nyomtatott betűvel. A szűcsökben és csizmadiákban szintén nem tartózkodott különösebb teológiai fogékonyság, úri rendben levő népek pedig az időben nem tartoztak a Kalmár pap impériuma alá. Az úriemberek a két nagy templom elé álltak ki szagos mise végeztével, asszonyokat, lányokat vizsgálni.

Kit akart megvilágosítani észokokkal és kinyilatkoztatással ez a tudós pap a kiskunok városában?

3

A szószék, ahogy ő fellépett rá, Sinai félelmes hegyévé változott, ahol villámlás és mennydörgés közt volt jelen az Úr. Sohase andalgott el a szelíd dombokon, ahol Isten fia a mezők liliomai közt együtt ült az emberek fiaival. Kezei nem tudtak simogatni, csak fenyíteni és fenyegetni. Kardélre hányt, kerékbe tört és máglyára kötözött bennünket garázda és förtelmes életünkkel, kapzsiságunkkal, fajtalanságunkkal, részegeskedésünkkel, tolvajkodásunkkal együtt. A bosszúálló Jehova haragos arkangyala volt Isten ispánja, aki lángostorral serkenti

munkára az aluszékony lelkeket. Olyan pásztorunk volt, amilyent érdemeltünk. Ha rá lett volna bízva az ítélet, irgalom nélkül felhúzza a vízözön zsilipeit.

Mosolyogni soha senki nem látta. Összevont szemöldökkel nézett az úrra, akinek a köszönését fogadta, és a koldusra, akinek mordul adta a krajcárt. De senkinek nem jutott eszébe szarvat emelni ellene. A sátánnak is le kellett volna előtte sütni a szemét. Mert semmi makulát nem találhatott volna ebben a magános, zord emberben, aki maga vágta a tűzrevalóját, maga főzte az ebédjét, és maga foldozta reverendáját, és éjszakára is nyitva hagyta kapuját, ajtaját. Szent ember volt. Nemcsak Isten szemében, hanem az emberekében is.

4

A negyedik elemibe jártam, mikor a keze alá kerültem. Sente tanító úr tessékelte be az osztályba az első hittanórán.

- Gyerekek - állt meg a katedra előtt -, köszönjete szépen az új tisztelendő úrnak.

Halkan mondta ezt, és nem volt se a hangjában, se a szemében az a nevetés, ami máskor. Szelíd, szőke fiatalember volt még akkor Sente tanító úr, és azt hiszem, ő is félt egy kicsit a hosszú, sovány, hajlott, fekete árnyéktól, aki már fönt volt a katedrán, és csontos ökle koppant az asztalon:

- Tudom, hogy akasztófára valók vagytok, de ti is tudjátok meg, hogy aki énvelem komiszkodik, annak szíjat hasítok a hátából.

Nem emlékszem rá, hogy egy ujjal is bántott volna valakit. A kedves gömbölyű pappal, aki addig szelídítette szilaj erkölceinket, megesett olykor, hogy közénk vágta a méterrudat - leginkább olyankor mérgesedett föl ennyire, ha elaludt a katedrán, és felüvöltöttük a szendergésből. Kalmár pap még csak a léniával se fegyelmezett bennünket. Elég volt hozzá csontos, beteg-zöld arca, bozontos szürke szemöldöke és különös fekete szeme, amelynek feketesége nem a csillogó kőszéné volt, hanem a fénytelen faszéné. Halálos csöndben hallgattuk, amint nagy csizmái a padsorok közé csikorogtak, s talán inkább ezt hallgattuk, mint a szavai csikorgását, amikből nem sokat értettünk.

- Tudjátok, milyen nagy barom volt az a cethal, amelyik Jónást elnyelte? - kérdezte a régi hitoktatónk, a gömbölyű. - Dehogyan tudjátok, szamarak vagytok ti ahhoz. No majd én megmutatom, idenézzetek!

Azzal kapta a krétát, s két vonással felrajzolt a nagy fekete táblára akkora tojásformát, amekkora ráfért.

- No látjátok, ez a cethal.

Aztán odakoppantotta a kréta hegyét a tojás végéhez.

- Hát ez micsoda?

- Pont! - süvöltöttük.

- Mondom, hogy szamarak vagytok. Ez a Jónás, mégpedig szakállastul. Ebből láthatjátok, hogy nem nagy kunszt volt ennek a nagy cethalnak ezt a kis Jónást bekapni.

Kalmár pap nem ezen a nyelven beszélt velünk. Pedig mindig magyarázott, sohase feleltetett. Eleinte lassan lépegetett, és csöndesen beszélt, aztán szaporább lett a járás és hangosabb a szó, az óra végén már futkosott és kiabált. Mintha mi ott se lettünk volna, vitatkozott valakivel vagy valamivel, láthatatlannal, s az arca kifényesedett, mint a naptól sütött zöld üveg.

Néha a szívéhez kapott, sokat krákogott, és mindig a zsebkendőjébe köpött, amin nagyon szerettünk volna nevetni, de lélegzeni se nagyon mertünk. A legragyogóbb tavaszi órát is hűvössé és árnyékossá tette Kalmár pap, a köhögős árnyék.

Később, nagydeák koromban, mikor Savonaroláról tanultam, mindig ő képzett meg előttem.

5

Egyetlenegyszer történt meg, hogy a láthatatlannal való teológiai vitába beleszabadult az utca nyelve - s azt nem is felejtettem el többet.

Szerette az olyan témákat, amelyek annyira nyilvánvalókká tették Isten haragjának hatékonyságát, hogy még álmában is felnyöszörödött tőle a gyerek. Kedvencei voltak a medvék, amelyek szétszaggatták a kopasz Elizeust csúfoló kölyköket, és az ebek, amelyek felnyalták az istentelen Jezabel vérének. Nem érte be Szodomával és Gomorával - Pompeji pusztulásáról is tőle hallottunk először.

- A pogányok - szó szerint így mondta - mindnyájan a színházban tátották a szájukat, és nem is sejtették, hogy az Isten büntetése közeledik. Érezték ugyan, hogy nagyon bűdös van, de azt gondolták, hogy no, megint bevöröshagymáztak a zsidók...

Tovább nem mondhatta, mert hirtelen elővette a fullasztó köhögés. Éppen énelőttem állt meg, a zsebkendőt előkapni. A halott színű arc teleszaladt valami fakó vérrel. Nemcsak a köhögéstől, hanem a dühtől is. Nevetett az egész osztály, ha szabad volt, ha nem. Muszáj volt nevetni, hogy a pogányok is bűdösnek érezték a zsidót.

- Mit röhögtök? - krákogta Kalmár pap, és körülhordozta rajtunk a tekintetét. Olyan csönd támadt, mintha hatvanhárom parasztgyereket a Vezúv hamuesője temetett volna el.

- Hát te? - állt meg rajtam a fénytelen fekete szem.

- Én... tisztelendő úr... én nem röhögtem - álltam fel reszketve.

A fénytelen szem belémfúródott, mint egy ólomgolyó.

- Te mért nem röhögtél?

- Mert... mink... több vöröshagymát eszünk, mint Stross szomszédék, pedig mink nem vagyunk zsidók.

- Úgy? Hát mik vagytok ti? No, hadd hallom!

Úgy éreztem, mintha megdagadt volna nyelvem és nem forogna. Valamelyik figyelmes pajtásom sugdosódott mögöttem: "római katolikus".

- Csö-önd! - harsant föl Kalmár pap. - Hát nem tudod, mik vagytok?

Most már tudtam. Ki is mondtam.

- Mink szegény emberek vagyunk.

- Bolond! - fordult el tőlem Kalmár pap, és tovább magyarázta Isten bosszúvételét a sötétben tévelygő pogányokon.

De attól fogva sokszor megpihent rajtam a szeme, és ettől az órától kezdve úgy éreztem, hogy Kalmár pap csak nekem magyaráz hatvanhármunk közül. Ezután se értettem ugyan, de nagy kevélység támadt bennem, és valami titkos egyetértés Kalmár pappal. Vártam a hittanórákat, ha borzongva is, mint a hideg vízbe lépő gyerek. Jólesett a borzongás.

6

Egyszer, szőlőnyitás idején, egész héten magam voltam a háznál. Hancúrozás közben valami szög végighasította a kabátomat, és nem volt, aki megvarrja. Nemigen szégyelltem, járt énvelem nálam rongyosabb gyerek is.

Kalmár pap az óra végén megszólított.

- Nincs neked anyád?

- De van.

- Mért nem varrja meg a ruhád?

- Kiment a szőlőbe apámmal. Csak szombatra jönnek haza.

- Gyere velem.

A plébániájára mentünk. Úri ház volt, a Kalmár uraságoknak készült, de hideg, zöldre festett,

komor, mint a pap.

- Vesd le a kabátod - állított meg a lépcső alján. - Add ide. Ülj le ide a garádicsra.

Szemüveget, tűt, cérnát szedett elő a tornácasztalból, aztán leült a kis sámlira, és elkezdte varrni a szakadt ruhát. Közben vizsgáztatott. De nagyon különös kérdést adott fel.

- Te, mit gondolsz, melyik volt a legokosabb apostol?

- Péter - feleltem gondolkozás nélkül.

Megcsóválta a fejét.

- Az a leghatalmasabb volt. Gondolkozz csak!

- János.

- Az a legalázatosabb volt. Tovább!

Tizenegyet meg tudtam nevezni, de azt egyiket se vállalta. A tizenkettedik gondba ejtett. Az lenne az? Félve nyitottam ki a számat.

- Jú...

- Ki ne mondd azt az átkozott nevet! - kiáltott rám.

- Mátyás - igazítottam helyre magamat -, akit az ő helyére választottak.

- Azt már egyszer mondtad, az benne van a tizenegyben. No, kezd elölről, számold az ujjadon.

Most már ötödiknek rátaláltam.

- Tamás.

- Az, az - helyeselt rá. - Nem tudad te azt, hogy az az eszivel kereste az igazságot? Meg is találta, noha megaláztatott érte.

Ezt még nem tudtam. Kalmár pap elmondta, hogyan lett hívó a hitetlen Tamásból. Mire bevégezte, készen lett a varrással is.

- Nesze - dobta le a kabátot. - Nincs mit köszönni. Eridj Isten hírével.

A kapuból visszakiáltott.

- Megállj csak, fiú, neked adom ezt a könyvet. Vidd, adja Isten lelked üdvösségire.

Az a könyv volt, amely nemcsak a kinyilatkoztatásból, hanem észokokkal is megbizonyította Isten létezését. - A nagy Isten eszméje - valami ilyen címe volt. Sohase kérdezte meg tőlem, elolvastam-e s mit tanultam belőle? Pedig elolvastam, mint mindent, ami a kezembe került. De lelkem üdvössége nem sok hasznát vette. Nem az angyalok nyelvén volt írva, se az együgyűekén, hanem a vitatkozó okosokén.

Csak később, amikor én is beértem a nagy miértek dűlőjébe, csak akkor értettem meg, hogy Kalmár pap, az emberpásztor, nemcsak a nyájnak, hanem a maga lelkének is világítani akart ezzel a lámpával. Kísértései, kétségei, magával való viaskodásai voltak, mint mindenkinek a csillagok alatt, akire Isten lelke rálehel. Boldogok, akik nem látnak és hisznek, de a Tamásnak születetteknek meg kell magukkal birkózni, hogy megláthassák a láthatatlant.

7

Úrnap alkonyata volt, és hason fekve, félig ájultan hevertem a tisztaszobánk földjén, előttem a képes kisbibliámmal. Néztam a régi fametszetet, a vérrel verejtékező Krisztust az olajfák hegyén, amint térdre borul a keserűségek kelyhe előtt, amit az Úr angyala nyújt eléje. Az áldozó nap besütött a zsalugáter résein, de én éreztem, hogy a kép fekete felhője terül szét a világ felett, trombitás angyalok szálldosnak benne, és recsegve, ropogva jön az ítélet északról, a Daru utca vége felől. Azt is tudtam, miért. Az utcabéli asszonyok trécseltek az ablak alatt, a füves árokparton, a legeltető kis libák és nyihározó gyerekek között, és ki sipítva, ki dűnnyögve emlegette a rossz erkölcsöket és a világ bűneit.

- Majd meglátjátok, népek, hogy Isten hamarosan végét veti a világnak - szortyogja az öreg Dudásné.

- Tudja Isten - hallottam az édesanyám csöndes, nyugodt hangját -, nehéz az ő szándékain eligazodni.

A Daru utcában az édesanyám képviselte a szkepticizmust. Nem volt vallástalan, tiszteletben tartotta a tízparancsolatot is, az ígét is, de a kenyérsütögető asszonynak különös gondolatai támadtak a magános hajnali órákban, mikor befűtötte a nagy kemencét, és belebámult sok sírástól meggyengült szemével a tűznyelvekbe, amik úgy lobogtak, mint az ágya fölött az olajnyomaton a tisztító tűz lángjai. S különös gondolatait szerette elmondani asszonytársainak, akik nemcsak a szenteket tisztelték, hanem a hazajáró lelkeket is, s hitték, hogy a keddi mosótól elfordul a Szűz Mária.

- Te már megint hitetlen vagy, Annus - szörnyedtek össze az asszonyok. - Azért annyi rajtatok az Isten verése.

Megint az anyám nyugodt hangja csengett.

- Lehet, azt tesz velünk, amit akar, s ember meg nem számoltathatja érte. De nem tudom, mért süllyesztette el a paksi búcsúsokat, akik még a kompon is a minden szentek létániáját imádkozták.

Akkoriban ilyen szenzációi voltak a népeknek. Már harmadik esztendeje múlt, hogy elnyelte szegényeket a Duna, mégis minden vasárnap fölkerültek.

- Úgy lehet, valami nagy bűnös volt köztük - vágott vissza a keresztanyám.

- Az s amiatt kellett a karonülő gyerekek is elveszni, ugye? Ma tik is voltatok a misén, én is. Nem vettétek észre, hogy a muzsikaszó a Hattyúból egészen elnyomta az úrfölmutatási csengettyű szavát? Tegnap este óta muzsikáltatják magukat a városi urak. Éntőlem tehetik, de most már tik mondjátok meg, hogy mért nem ezekbe üt az istennyila az istenfélő paksi búcsúsok helyett?

Nehéz kérdés volt, nagy csatarászás lett belüle, az ég egyre sötétebb s az én szívem szorongása egyre fájóbb, mikor megcsikordult a Kalmár pap hangja.

- Asszonyok, melyik közületek a kis Móra gyerek anyja?

8

Kalmár pap azt a kérdést adta fel a szüleimnek, akarnak-e belőlem papot neveltetni? Ha kedvük van hozzá, úgy számítsanak, hogy őszre elvisz Kalocsára a jezsuitákhoz, s többet semmi gondjuk rám, azok elvégeztetik velem a deákiskolát, maguk közé vesznek, és emberré tesznek Isten dicsőségére és mindnyájunk lelki üdvösségére.

Az édesanyám kezet csókolt Kalmár papnak, de nem mert se igent, se nemet mondani magától. Apámnak kellett életem kis hintáját megasztítani. Az apám is kétközben volt, tanácsot tartott a komákkal és szomszédokkal. A többség igennel voksolt, de Borbás keresztapám keresztbe vetette a lábát. Azzal érvelt, hogy ő még nem látott kövér jezsovitát, tehát azok gyenge koszon élhetnek, én pedig anélkül is elég hitványka testű vagyok. Sorsomat alighanem az döntötte el, hogy éppen akkor időzött városunkban Ürge Ignác, a híres kínai misszionárius, akit hosszú copfja miatt nagyutca hosszat elkísérgettünk. Gondolom, lazarista volt, de mink jezsuitának gondoltuk, s mivel a nagy szál embert a kisebbség is elég gömbölydednek találta, Borbás keresztapám is Kalocsára adta a szavazatát. Sőt, még a kocsit is megajánlotta, amin elszállítanak. Persze nem a maga kocsiját, hanem a kis Eszik szomszédét, mert annak volt egy kántor unokatestvére, s illő, hogy a rokonszalmák támogassák egymást.

A döntés Kalmár paphoz való viszonyomba nem hozott semmi változást. Énhozzám se volt barátságosabb, mint a többihez, de a vizsgán csak nekem adott kitűnőt hittanból. A bizonyítványomat nem is adta ide, azt mondta, el kell küldeni Kalocsára.

A nyári két hónap úgy telt el, mint máskor, csak az édesapám volt káromkodósabb, pedig nem is haragudott, és az édesanyám volt sírószabb, pedig most nem is égette le a peronoszpóra a szőlőt. Nekem eszembe se jutott Kalocsa, egész Szent István után való napig. Akkor megint eljött a házunkhoz Kalmár pap.

- A gyerek föl van véve - mutatott valami írást az édesanyámnak. - Holnaputánhoz egy hétre,

limai Szent Róza napján megyünk. Addig te készítsd össze a fiad motyóját. Varrogass meg, foltozz össze mindent szépen, és örülj, hogy az Isten kegyelmibe vett benneteket.

Aztán engem húzott elő az édesanyám mögül.

- Ferkó - először szólított keresztnevemen -, te most eljössz velem.

Először Vakulya borbélyhoz vitt el.

- Kopaszítsa le ezt a bojnyik gyereket.

Aztán Steiner doktor úrhoz állítottunk be, szemben a paplakkal. Egészségi bizonyítványért. Ezért is ő fizette ki a húsz krajcárt.

- Most aztán foglald magad jóba, ne csapdáskodj többet, imádkozz sokat, hogy az Istennek kedvébe légy. Holnaputánhoz egy hétre reggel hatkor ott leszek nálatok, legyen ott a kocsis is. Isten hírvél!

Amennyire tőlem telt, szót fogadtam. Nem mentem többet rosszalkodni a pajtásaimhoz, csak feküdtem a szalmásistállóban, ölelgettem a Szana kutyánk nyakát és sírtam. Akkor is sírtam, mikor ennem kellett volna, és az imádságot is mindig elpityeregtem.

A Daru utcában nem értettünk az édeskedéshez, az anya csak addig csókolgatta a gyereket, míg karon ült, azután csak akkor, ha haldoklott, differitiszben vagy kanyaróban. Az utolsó este az anyám odatérdelt az ágyamhoz, és megcsókolta a kezemet a sötétben.

- Isten szolgálja leszel, Fercsikém - súgta, és éreztem, ahogy csurog a könnye a kezemre.

A fülemre húztam a kis dunnát, de azért hallottam a sírást a másik ágyból. Addig mondogattam a Miatyánkot, míg előbújt a bibliából a nagy fekete felhő, és elborított félelemmel. Egyszer fölriadtam arra, hogy Kalmár pap húzogatja rólam a dunnát.

- Gyere velem Istent keresni.

Nagy villámlás, mennydörgés volt. Az apám kiment körülnézni, és hallottam a szavát, amikor bejött.

- Ez lecsapott valahol.

Aztán jól elaludtam. Mire anyám fölkelte, kis Eszik szomszéd már az ablak alatt pálinkázgatott édesapámmal.

Elharangozták az ötöt, elverte az óra a hatot, a hetet, a nyolcat.

- Szaladj el, kisfiam, a tisztelendőért - jött be az édesanyám a kisajtóból. - Úgy látszik, megfelejtett.

9

Kutya nem ugatott, cseléd meg nem állított, ahogy beléptem a komor paplak záratlan kapuján. Csak a tornác könyöklőjéről röppent el egy tollászkodó fehér galamb.

Azon az ajtón léptem be, amelyiket nyitva találtam.

- Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kalmár pap ott feküdt a festetlen nyoszolyán, de nem mondott "mindörökkön"-t. Pedig a szeme nyitva volt, és a küszöbről is láttam, hogy rám néz.

- Tisztelendő úr! Tisztelendő úr! - kétszer is szólítottam a szoba közepéről. Hogy nem felelt, közelebb bátorkodtam. A jobb keze végig volt nyújtva a tarka dunnán, abban olvasó volt, a bal keze lelógott.

- Tisztelendő úr! - fogtam meg ezt a kezét, s akkor tudtam meg, hogy halott embert keltegetek.

Nem sikoltottam el magam, pedig először láttam ilyen közlről halottat. De nem éreztem többet a fejem fölött a sötét felhőt, hanem azt igen, hogy a halottak senkit se bántanak. Megcsókoltam a kezét, mint nagypénteken az úr koporsóban nyugvó Krisztusáét, de az ő keze még nem volt olyan hideg. Ezért közelebből is meg mertem nézni az arcát.

Sokkal-sokkal szebb volt, mint az élő. Nem penész-zöld, hanem márványfehér, és mosolygott, mosolygott! Nemcsak az én fantáziás gyerekszemem látta úgy, hanem a Steiner doktor úr orvosszeme is, akiért átmentem a szomszédba.

Kalmár pap megtalálta az Istent.

10

Én még keresem. Néha fiúi bizalommal, néha hitetlen keserűséggel. Van, mikor érzem, hogy fogja a kezem, máskor a csillagokig kapaszkodva is csak az ürességet érem el.

Szeretném, ha úgy szeretne, hogy én is azzal a mosolygással találنام meg, amivel Kalmár pap.